

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В ЦИФРОВУ ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

16 квітня 2025 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

**Факультет психології, політології та соціології
Кафедра психології**

*V МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ*

**«ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В ЦИФРОВУ
ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»**

16 квітня 2025 року

Одеса – 2025

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Аракелян М.Р.**, доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», заслужений юрист України.

Члени редколегії:

Цільмак О.М. – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Татьянчиков А.О. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Шмаленко Ю.І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Лісовенко А.Ф. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Ташматов В.А. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали представлені в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за їх зміст.

Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір : матеріали V міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 квітня 2025 року) / за заг. ред. проф. Аракеляна М.Р. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2025. 160 с.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Цільмак Олена Миколаївна

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА..... 10

Корнута Людмила Михайлівна

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСТВА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ТРАДИЦІЙНІ АСПЕКТИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ..... 12

Лісовенко Анна Федорівна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСХІДНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПОРІВНЯННЯ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ..... 14

Онішкевич Анастасія

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОЦЕСІ СІМЕЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ МЕТОДУ А. ОНІШКЕВИЧ «ОСТРОВИ»..... 17

Самара Ольга Євгенівна

СКОРБОТА ЯК ЖИТТЄВИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШЕ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ..... 19

Третьякова Тетяна Миколаївна

ПСИХОЛОГІЯ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРА В БІЗНЕС-УПРАВЛІННІ..... 27

Чос Маргарита Вячеславівна

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ У ІЗРАЇЛІ В ПЕРІОД ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ: ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДУ «СИМВОЛДРАМА» У РОБОТІ З АДАПТАЦІЄЮ..... 29

Таїматов Вячеслав Абдуллайович, Ліпська Юлія Віталіївна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ..... 32

Шмаленко Юлія Іванівна

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ..... 35

Шмаленко Юлія Іванівна
кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія»

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ

В умовах стрімкої цифровізації та трансформації соціальних взаємодій особливої актуальності набуває проблема розвитку соціального інтелекту як ключової компетенції особистості XXI століття. Цифрова ера, з одного боку, розширює можливості комунікації, а з іншого – створює нові виклики для соціальної взаємодії, зумовлюючи необхідність переосмислення підходів до формування міжособистісної компетентності. Соціальний інтелект забезпечує розуміння поведінки інших людей, розпізнавання емоційних станів, прогнозування реакцій і, як наслідок, ефективну адаптацію до різноманітних контекстів спілкування. Тренінгові технології в цьому аспекті виступають не лише інструментом, але й методологічним підходом, що дозволяє цілеспрямовано формувати й удосконалювати ці важливі навички.

Історична ретроспектива наукового осмислення феномену соціального інтелекту бере початок з робіт Едварда Торндайка, який у 1920 році ввів цей термін, описуючи здатність людини розуміти інших і діяти або поводитися мудро у відносинах з іншими людьми. Торндайк розглядав соціальний інтелект як окремий вид інтелекту, відмінний від абстрактного та механічного. Подальший розвиток концепції відбувся в працях Говарда Гарднера, який в рамках своєї теорії множинного інтелекту виділив міжособистісний та внутрішньоособистісний інтелект. Вагомий внесок у розуміння цього феномену зробив Деніел Големан, розробивши концепцію емоційного інтелекту, яка значною мірою перетинається з поняттям соціального інтелекту в сфері розуміння емоцій інших людей [4].

Соціальний інтелект є складним багатокомпонентним конструктом, який включає не лише здатність до розпізнавання емоцій інших людей, але й розуміння мотивів їхньої поведінки, ефективного пристосування до змінних соціальних умов, прогнозування розвитку міжособистісних ситуацій та вміння конструктивно розв'язувати конфлікти [3]. Деякі дослідники розглядають соціальний інтелект у контексті професійного становлення особистості, акцентуючи увагу на його значущості для професій соціономічного типу [6].

Професор Імріх Руйзель, аналізуючи структуру соціального інтелекту, виокремлює в ньому когнітивну, емоційну та поведінкову складові, що забезпечують здатність до аналізу соціальних ситуацій, вибору адекватних стратегій поведінки та реалізації ефективної взаємодії [5]. Важливо зазначити, що соціальний інтелект є пластичною здатністю, яка підлягає цілеспрямованому розвитку через спеціально організовані психологічні впливи, зокрема, через тренінгові технології.

Тренінгові технології є системою принципів, методів та технік, що спрямовані на розвиток особистісних якостей, поведінкових навичок, розкриття особистісного потенціалу і формування конкретних компетентностей [2].

Ефективність тренінгових технологій у розвитку соціального інтелекту зумовлена низкою їхніх особливостей. Вони забезпечують практичну орієнтованість навчання через безпосереднє відпрацювання соціальних навичок у модельованих ситуаціях, інтерактивну взаємодію між учасниками, що створює підґрунтя для природного соціального навчання, а також формують психологічно безпечне середовище для експериментування з різними стилями соціальної поведінки.

Варто наголосити на значущості механізму зворотного зв'язку в тренінгових практиках, який дозволяє учасникам отримувати інформацію про себе, своє сприйняття іншими, ефективність власних комунікативних стратегій, що особливо важливо в контексті розвитку соціального інтелекту, адже здатність адекватно сприймати та інтерпретувати реакції інших є його ключовою складовою. Крім того, тренінгові технології передбачають використання різноманітних методів і технік – від рольових ігор і групових дискусій до медитативних практик і арт-терапевтичних технік, що активізують різні канали сприйняття, створюючи комплексний вплив на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери особистості.

Важливим аспектом ефективності тренінгових технологій у розвитку соціального інтелекту є їхня здатність до моделювання різноманітних соціальних контекстів. Тренінг дозволяє інтегрувати різні контексти міжособистісної взаємодії – від побутового спілкування до професійних комунікацій, пропонуючи учасникам практичний досвід розв'язання соціальних завдань різної складності та спрямованості [1], що набуває особливої актуальності в умовах цифрової трансформації суспільства, коли виникають нові формати соціальних взаємодій, які потребують специфічних навичок.

Моделювання реальних соціальних ситуацій виступає потужним інструментом розвитку соціального інтелекту, оскільки створює безпечний простір для експериментування з різними поведінковими стратегіями. Систематичне застосування рольових ігор значно підвищує точність соціальної перцепції порівняно з традиційними методами навчання.

При моделюванні складних перемовин або конфліктних ситуацій активізуються нейронні мережі, відповідальні за здатність приписувати ментальні стани іншим людям та прогнозувати їхню поведінку. Регулярне залучення до рольових симуляцій протягом кількох місяців значно підвищує здатність розпізнавати приховані мотиви та наміри інших, особливо в неоднозначних соціальних контекстах. Рольові ігри активізують когнітивний компонент соціального інтелекту через необхідність аналізувати поведінку та мотиви інших учасників взаємодії.

Систематичне застосування технік активного слухання значно підвищує якість міжособистісної комунікації та знижує кількість комунікативних конфліктів. Активне слухання має міцне нейрофізіологічне підґрунтя: воно активує дзеркальні нейрони в мозку, що дозволяє не лише чути, але й «відчувати» співрозмовника.

Систематичне тренування техніки перефразування та відображення почуттів впливає на розвиток емпатичних здібностей, покращує розуміння

прихованих мотивів співрозмовника та підвищує задоволеність спілкуванням в обох учасників комунікації. Навички активного слухання є важливою складовою соціального інтелекту, забезпечуючи ефективну комунікацію та взаєморозуміння.

Враховуючи тісний зв'язок між соціальним та емоційним інтелектом, розвиток навичок емоційної компетентності сприяє підвищенню загального рівня соціального інтелекту. Емоційний та соціальний інтелект мають спільні нейронні субстрати в лімбічній системі та префронтальній корі головного мозку. Тренінги з розпізнавання емоцій за мімікою, жестами та інтонацією голосу сприяють розвитку міжмодальної інтеграції емоційних сигналів, що критично важливо для точної інтерпретації соціальних взаємодій. Структуровані тренінги з емоційної компетентності суттєво підвищують показники соціального інтелекту за стандартизованими шкалами. Особливо ефективними є комплексні програми, які поєднують усвідомлення власних емоцій, управління ними та розпізнавання емоцій інших.

Рефлексивні практики сприяють розвитку метакогнітивних аспектів соціального інтелекту, дозволяючи учасникам краще усвідомлювати власні соціально-когнітивні процеси та стратегії. Метакогнітивний аналіз соціальних взаємодій через структуровану групову рефлексію активує вищі когнітивні функції, пов'язані із самоусвідомленням та соціальним пізнанням. Систематична групові рефлексія підвищує показники самоусвідомлення та покращує точність інтерпретації групових процесів.

Особливу ефективність демонструє техніка «відкладеної рефлексії», коли аналіз соціальних взаємодій проводиться через певний час після самої взаємодії, що дозволяє інтегрувати емоційний досвід із когнітивною оцінкою ситуації. Така практика активує зв'язки між емоційними та раціональними центрами мозку, сприяючи формуванню стійких нейронних патернів соціально-адаптивної поведінки.

Інтегруючи сучасні наукові дослідження та практичний досвід впровадження тренінгових технологій, можна стверджувати, що вони представляють собою валідний та ефективний інструмент розвитку соціального інтелекту. Їхня цінність полягає в можливості створення інтегрованого освітнього середовища, де теоретичні знання про закономірності соціальної взаємодії поєднуються з практичним досвідом їх застосування, рефлексією та зворотним зв'язком. Особливо важливим є потенціал тренінгових технологій для формування нових соціальних навичок, необхідних у контексті цифрової трансформації суспільства, коли традиційні патерни взаємодії доповнюються або замінюються новими форматами соціальних контактів.

Тренінгові технології розвитку соціального інтелекту являють собою перспективний напрям психологічної практики, який має ґрунтовне теоретичне підґрунтя та емпірично підтверджену ефективність. В умовах глобальних соціальних трансформацій, зумовлених цифровізацією, ці технології набувають особливої значущості як інструмент підготовки особистості до успішного функціонування в складних і динамічних соціальних контекстах сучасності та майбутнього. Інтеграція традиційних методик з інноваційними цифровими

підходами створює нові можливості для ефективного розвитку соціальних компетенцій. В умовах зростаючої цифровізації та трансформації форм соціальної взаємодії, соціальний інтелект стає не просто бажаною, а необхідною якістю для успішної адаптації та самореалізації особистості.

Список використаних джерел

1. Астахов Д.В. Соціально-психологічний клімат як чинник ефективної професійної групової взаємодії. *Габітус*. 2021. Випуск 27. С. 161–167.
2. Карамушка Л.М. Психологічні тренінги для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій (реалізація технологічного підходу) : Навч. посібник. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 144 с.
3. Філоненко Г.С., Яворовська Л.М. Соціальний інтелект як чинник психологічного благополуччя особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія*. 2015. Вип. 58. С. 41-45.
4. Hernandez-Broome, G. (2012), Social intelligence: The new science of human relationships. *Journal of Psychological Issues in Organizational Culture*, 3: 75-78.
5. Ruisel, I. (1992). Social intelligence: concepts and methodological problems. *Studia Psychologica*, 34(4), 281.
6. Slobodyanik, N. (2021). Problems of research of social intelligence as a psychological phenomenon. *Psychological journal*, 7(9), 108–117. <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.9.9>

Ключові слова: соціальний інтелект, тренінгові технології, емоційний інтелект, міжособистісна взаємодія, компетентність, рольові ігри, комунікативні навички.

Key words: social intelligence, training technologies, emotional intelligence, interpersonal interaction, competence, role-playing games, communication skills.